

Rușinea, spionajul și delirul paranoid

2012, Sibiu

Delirul e unul dintre cele mai importante sindroame psihopatologice. El constă dintr-o convingere anormală, de nezduncinat, într-o idee falsă, aberantă, absurdă. Subiectul e impenetrabil la argumente și dovezi. Convingerea patologică, care e “tematică” și poate fi relatată, acaparează toate preocupările subiectului, îngustându-i deschiderea spre lume și decontextualizându-l, alienându-l.

Delirul poate fi comentat cel mai clar în forma sa monotematică, sistematizată. Acesta se instalează de obicei lent progresiv și uneori tinde să aibă o argumentare interpretativă aparent (până la un punct) logică.

Raportare la corp, la sinele corporal		Raportare interpersonală	Raportare la sine ca identitate *corporalitate, valoare
Interiorul corporal	Suprafața corporală		
Delirul hipocondriac		Delirul erotoman	Delir de descendență și identitate ilustră
Delirul de posesiune zoopatică sau demoniacă		Delirul de gelozie	Delir de invenție
Delirul de negare a funcționării corporale		Delirul de substituție Capgras	Delir de capacități excepționale
Delirul dermatozic		Delirul senzitiv-relațional	Delir de bogăție
Delirul osmotic		Delirul paranoid Delirul de vrăjire	Delir de misiune specială Delir de vinovăție

Expresia de delir vine de la termenul agrar latin « delirare » care se referea la ieșirea plugului din brazdă, sau a carului de pe drum. Deci, un fel de “sărire de pe fix” sau un mod de a o “lua razna”.

Delirul se desfășoară în aria preocupărilor subiectului privitoare la poziția sa în lume, în raport cu alții și cu sine. Convingerea delirantă exprimă o poziționare și înțelegere aberantă a acestei raportări, care implică planul cognitiv al psihismului. El se plasează la alt nivel și în altă incidență a psihismului decât dispozițiile afective ale depresiei și maniei, putând fi însoțită de tulburări perceptiv.

Sindromul delirant se poate întâlni în multiple tulburări psihice. Forma tipică standard, e reprezentată de delirul monotematic sistematizat.

Tematica acestuia poate fi ordonată în trei clase.

Tematica relaționărilor subiectului cu alții se reduce la două variante : favorabilă și nefavorabilă. Nuanțele nu au loc în simplificarea psihopatologică a delirului.

-Cea pozitivă se referă la admirația pe care alții o au față de el. De fapt la “erotomanie”, la convingerea că altul, de obicei o persoană dintr-o poziție socială înaltă, îl iubește necondiționat și va face orice sacrificiu pentru a fi împreună. Indiferent ce face acesta, e interpretat în sensul unei dovezi indirecte de dragoste.

-Tematica de atitudine ostilă “paranoidă” e mai diferențiată, corelată cu suspiciunea și neîncrederea. Subiectul e convins că alții (altul) i-a făcut deja – sau e pe cale de a-i face – “ceva rău”.

- “Ceva rău” este o temă destul de amplă în relațiile dintre oameni.

Se poate totuși inventaria ca și clase mari:

- ▣ Înșelarea, persecuția;
- ▣ Prejudiciu, moral sau material : defăimare, furt, privare de drepturi variate etc.;
- ▣ Atentat la propria sănătate sau stare de bine;
- ▣ Atentat la libertate;
- ▣ Intenții de chinuire, otrăvire, distrugere, schingiuire, omorâre

Tematica delirantă paranoidă se însoțește de sentimentul unei atitudini și raportări negative speciale a celorlalți, care pun subiectul sub supraveghere și îi invadează intimitatea prin : urmărire, supraveghere în intimitate, intervenție asupra gândurilor și deciziilor intime.

A i se face “ceva rău” și “a fi la discreția, supravegherea și decizia celorlalți”, sunt cele două aspecte majore ale paranoidiei, care se împletesc divers.

Delirul paranoid îmbracă variate forme clinice:

- ▣ Delir senzitiv de relație (Kretschmer);
 - ▣ Delir de persecuție (sistematizat);
 - ▣ Delir paranoid cu supravegherea intimității fizice;
 - ▣ Delir paranoid cu violarea intimității psihice (transparență și influență psihică) și fenomene de referință. Acestea se intersectează cu simptomatologia schizofreniei dezorganizant depersonalizantă.
- ▣ În primele variante menționate se poate urmări mai ușor corelarea cu trăirile firești și cu problematica socio culturală a personalității.

Rușinea și delirul senzitiv de relație.

La începutul sec.XX psihiatrul german Kretschmer a descris delirul senzitiv de relație care s-ar putea instala lent, progresiv, la unele persoane hipersensibile, care trăiesc evenimente penibile de viață, de care ajung să se preocupe prevalent și delirant.

E vorba mai ales de experiențe care scad stima de sine. Sau cel puțin sunt astfel resimțite de subiect, ca evenimente în care el s-a făcut de rușine. Convingerea delirantă constă în impresia că se află în centrul științei celorlalți, că toată lumea îl privește în mod deosebit și-l comentează nefavorabil.

Intră în joc, în prim plan, sentimentul rușinii, a privirii dezaprobatore, a oprobiului public.

Problema de comentat e : în ce măsură o astfel de alunecare delirantă se poate corela cu trăiri psihice normale ? Și : în ce măsură ea ar putea deriva din modalități firești, adaptative de trăire ? Adică, din activarea patologică a unui “modul psihic adaptativ antropologic”.

Rușinea e o trăire pe care istoria omenirii a inventariat-o până recent, ca fiind una din cele mai importante.

Corelată cu pudoarea, rușinea stă, în mitologia iudeo creștină, la baza izgonirii omului din Rai.

Rușinea a fost cultivată în multe culturi în corelație cu onoarea, ca un aspect al demnității persoanei ce are drept la respect public.

Lipsa rușinii a fost, până recent, un aspect de caracterizare negativă.

Societatea a folosit, în diverse culturi, pedeapsa prin expunerea publică degradantă, la stâlpul infamiei.

Dacă începem cu povestea izgonirii din Rai, ea ne plasează istoric spre începuturile culturii mesopotamiene. Evreii, popor migrator, vehiculează ideologia decantată într-o astfel de cultură. Deci, într-un univers uman deja structurat cultural. Având în vedere cei peste un milion de ani evaluați ai antropogenezei, și cei peste 150000 ani de când s-a dezvoltat la hominizi vorbirea articulată – conform părerilor autorizate -, perioada sedentară a neoliticului și agriculturii, petrecută în ultimii 10.000 ani e relativ recentă. Ea trebuia să aducă, inevitabil, modificări în structura și funcționalitatea adaptativă a psihismului uman, în noile condiții de ecologie umană.

Societatea are acum o organizare ierarhică și administrativă, în care se produce diferențierea între zona privată și cea publică de existență. Ceea ce se petrece în intimitatea familiei – inclusiv relațiile sexuale – nu mai e compatibil cu relaționarea oficială, publică, elaborată și ritualică.

Ruşinea pudorii sexuale de care vorbeşte Biblia, are o primă etapă în acoperirea organelor sexuale pentru protecţie. Dată fiind poziţia bipedă a omului, zona sexuală devine expusă, vulnerabilă şi se cere protejată, dată fiind importanţa ei pentru reproducere. Dar această “acoperire cu frunze” e prezentă şi în societăţile de culegători şi vânători, ce au fost accesibile observaţiei antropologilor moderni.

În cazul legendei biblice, care se conturează într-o societate sedentară, ierarhică şi cu un cult sacral elaborat şi susţinut de zigguraturi, apare evidentă polarizarea între public şi privat. Aspectul direct biologic al vieţii umane cel al procreerii, naşterii şi primei educaţii, se face în cuibul familiei. La templu şi în faţa Regelui, ce face legătura cu divinitatea, se cere să te prezinţi îmbrăcat ritualic.

Această lecţie evolutivă, Adam şi Eva au trebuit să o înveţe, intrând în civilizaţie.

Faptul că în legendele mitice a Bibliei e vorba de o populaţie sedentară care cultivă pământul, rezultă clar şi din blestemul lui Iahve pentru Adam : “Să-ţi câştigi pâinea cu sudoarea frunţii”. Iar crima lui Cain asupra lui Abel a fost interpretată de hermeneutică drept invidia, resentimentul populaţiilor migratoare faţă de cele sedentar agricole şi urbanizate. Şi pe care, de-a lungul istoriei, hoarde succesive l-au devastat, prin migraţii, mileniu de mileniu, veac de veac.

Ruşinea, în sensul menţinerii unei distanţe între relationarea biologic sexuală ce se desfăşoară în zona privată şi prezentarea civilizat pudică în zona publică, este o marcă a evoluţiei spre civilizaţie.

Ruşinea pare a avea în istoria culturală a umanităţii, o diferenţiere polară între feminitate şi masculinitate. Pentru femei, ruşinea maximă e violul, sexualitatea agresată public. Nu e vorba de prostituţie, deoarece aceasta avea o tradiţie ritual sacrală, cunoscută istoric chiar în Mesopotamia, la Babilon. Şi apoi, orgiile în sens de paroxism a unor relaţii promiscui, erau şi ele înscrise în

ritualurile societăților agricole, cu semnificația potențării fecundității pământului.

Rușinea se leagă de încălcarea normativității socio sacrale. Deci, de relaxare sexuală a femeii cu străinul violator.

Rușinea femeii derivă dintr-un comportament care o degradează din statutul și poziția sa în societate.

Rușinea bărbatului se corelează cu virtutea sa de luptător și om cu funcții în cetate, cu un statut social ce merită să fie respectat. Și care-i asigură prestigiul, încrederea în sine, demnitatea, onoarea. Dacă el eșuează public prin forța afirmării astfel încât ceilalți nu-l mai stimează, dacă își pierde onoarea, dacă “se face de râs”, el are parte de rușine. Rușine care-l face să “nu mai dea ochii cu lumea”; să se retragă, să se ascundă, să plece în alte locuri. Sau, să se sinucidă.

Atât rușinea bărbatului cât și a femeii, situația rușinoasă a omului în general, atrage oprobiul public. Cel ce “s-a făcut de rușine” ajunge în centrul interesului și preocupărilor celorlalți, a privirii, a curiozității și comentariului public. Situația unui om ce s-a făcut de rușine într-o comunitate constituie un “eveniment” social. Comentarea nefavorabilă a oamenilor, se constituie ca o sancțiune. Cel în cauză ajunge “de râsul lumii”, ajunge “de batjocură”.

Râsul e o expresivitate umană cu două funcții : Una e cea de exprimare a bunei dispoziții și de articulare – în continuitatea zâmbetului – cu ceilalți, în comunitatea unei petreceri, a unei sărbători ; râsul vesel al comuniunii are legătură cu umorul, gluma, veselia.

A doua funcție a râsului constă în inferiorizarea celuilalt, în umilirea sa, în plasarea sa într-o poziție de inferioritate față de cel care râde de el. Acest lucru se petrece cu ocazia întâmplărilor în care omul s-a făcut de rușine. În care victima a devenit o piesă insignifiantă în mâinile celorlalți, care se joacă cu el. Își bat joc de el.

Inferiorizarea omului plasat în poziția rușinii este o situație psihosocială intens negativă. De aceea, ea poate fi folosită ca pedeapsă. Pe aceasta s-a bazat și condamnarea la oprobiul public.

Pedeapsa constă în expunerea unui vinovat în piața publică – sau punerea lui să defileze prin fața mulțimii – cu indicarea culpei sale (care în societatea alfabetizată e scrisă pe o pancartă, în cele nealfabetizate fiind simbolizată în alte maniere, de ex. printr-o mască). Iar populația își manifesta disprețul: rânjind, glumind, aruncând invective, scuipând, batjocorind.

Degradarea psihică ce rezultă din astfel de pedepse, putea echivala cu tortura. De altfel, pedepsele importante erau executate întotdeauna în public, de la spânzurare la trasul pe roată, în țeapă, decapitare sau ardere pe rug.

Sunt argumente suficiente ca, în câteva mii de ani de civilizație, trăirea rușinii să se fi înscris în structura psihică și cerebrală a oamenilor.

Totuși, se cere precizat că e vorba de o umanitate culturală ce mizează pe distincția, predominant urbană, dintre viața publică și cea privată. Și în care, opinia publică a comunității joacă un rol important. În care dialogul caracterizant e funcțional. În care sunt funcționale și virtuțile.

Ca atare, nu se poate înfiera pur și simplu că întreaga umanitate ar trebui să aibă în structura sa psihocerebrală o structură funcțională, un “modul psihoantropologic adaptativ” al onoarei și rușinii.

Mai intervine și dispersia statistică a transiterii genetice cu diverse zone de concentrare și de absență a unor predispoziții.

Așa că nu e de mirare că au fost înregistrați, tot timpul, chiar și în societățile ce au cultivat intens onoarea și rușinea, oameni nerușinați.

Cât privește lumea contemporană, ea este marcată de mare mobilitate și de multă circumstanțialitate. Onoarea și rușinea sunt funcționale mai ales în structurile sociale tradiționale, bine organizate ierarhic, bine polarizate între intim și public.

Cazurile pe care Kretschmer le-a descris în cadrul delirului senzitiv de relație erau persoane aparte, timide, sensibile, hiperemotive, cu o stimă de sine și asertivitate scăzută. Pentru acestea, un eveniment relativ minor – o greșeală făcută în societate, un eșec public, un comportament ce a atras remarci nefavorabile – devenea ocazia unei preocupări, a unei prelucrări mentale intense, ce poate ajunge până la convingerea delirantă. Și anume că, celelalte persoane îl privesc mereu și insistent și îl comentează nefavorabil.

Prelucrările mentale aduc în focarul preocupărilor și manifestări ce nu au fost publice, precum masturbația. Sau evenimente banale, cărora alții efectiv nu le-au acordat importanță. La fel cum depresivii pot deveni preocupați de propria vinovăție nereală sau delirează pe această temă, senzitivii, sunt preocupați și ajung să delireze pe tema rușinii și blamului public. Diferența ar consta într-un mecanism diferit al atribuirii cauzalității stării de rău : către alții sau către sine.

Deliranții senzitiv relațional se simt priviți deosebit și comentați. Ei pot ajunge până la trăirea halucinatorie a faptului de a auzi pe cei ce-l vorbesc de rău. Uneori poate fi vorba doar de iluzii, alteori de interpretarea specială a unor expresii reale. Dar, se poate ajunge realmente la halucinații auditive comentative. Acestea se regăsesc într-un grupaj sindromatic pe care K.Schneider l-a descris ca specific schizofreniei, alături de fenomene de transparență și influență psihică. Dar și de halucinații auditive comentative privitor la propriul comportament, a propriilor trăiri. El aude voci care comentează ce făcea sau intenționează să facă, ce gândește etc. Ca un fel de ecou, ca o dedublare prin comentarea xenopatică a propriilor trăiri spontane.

Sentimentul senzitiv de a fi privit și comentat este, în cele din urmă un fenomen natural și firesc, dacă există motive comprehensive pentru aceasta. Dacă realmente ai trăit un eveniment public rușinos, în mod real alții te privesc cu interes și te comentează.

La fel, dacă o persoană are stigmă corporală, el atrage în mod spontan atenția și comentariul altora. Grija pentru propria imagine corporală, pentru felul cum arătăm public și cum putem fi receptați de alții, este o preocupare firească și adaptativă. Oamenii își îngrijesc aspectul fizic, își controlează comportamentul, pentru a arăta într-un fel, pentru a fi receptați în mod pozitiv de către alții. De obicei, fiecare dorește să-i impresioneze pozitiv. Și dacă poate, să fie frumos și atractiv.

Trăiri senzitiv relaționale apar dacă omul are impresia că e urât și neatractiv. Ele însoțesc sindromul dismorfofobic. Și la fel, anorexia mentală a tinerelor fete, care doresc să aibă o siluetă suplă.

Faptul de a fi privit și comentat de către alții este un aspect firesc și banal al existenței noastre publice. Privirea “apropiată” este ceva natural și constant în viața intimă. Întreaga dezvoltare dezvoltamentală a copilului se realizează sub supravegherea și privirile mamei. Limbajul privirilor e extrem de complex. El intră în modularea distanțelor sufletești dintre oameni, împreună cu zâmbetul.

Există o privire (și un zâmbet) care acceptă apropierea sufletească a altuia; după cum există o privire care-l ține pe altul la distanță; și la fel, privirea rugătoare și cea autoritară, poruncitoare.

Există și privirea indiferentă, expresie a faptului că celălalt nu te interesează.

În delirul senzitiv relațional, intră însă în joc privirea investigatorie. Ceilalți investighează subiectul ca pe un obiect de cercetat. Și acest fapt devine insuportabil.

Paranoidia și spionajul

Delirul paranoid e organizat tematic în jurul a “ceva rău” pe care alții l-au făcut subiectului; sau intenționează și sunt pe cale să îl facă. Faptul că alții ne doresc răul și că ne fac deseori rău, este un aspect firesc al vieții de zi zi. Uneori, alții realmente se coalizează împotriva unui subiect. Dar aceasta se petrece mai ales dacă el e cineva important și participă semnificativ la un eveniment ce-i interesează pe alții.

Sentimentul delirantului paranoid că alții s-au coalizat împotriva sa, că s-au organizat într-un complot, este și expresia unei distorsiuni autoevaluative, prin care consideră că persoana sa e deosebită și importantă pentru ceilalți. Așa cum în spatele senzitivității relaționale stă o diminuare a stimei de sine, în spatele multor forme de paranoidie stă o creștere a acestei stime, a orgoliului, cum se spune adesea. Subiectul se resimte ca o persoană importantă, diverse alte persoane și instituții neavând altceva de lucru decât să se ocupe în mod special de el.

Suspiciunea este o atitudine relațională constitutivă a psihismului omenesc. Ea e naturală, constantă și adaptativă. Se consideră că de-a lungul a sute de mii de ani de evoluție, hominizii care trăiau în cete nu prea mari în savana africană, au evoluat spre encefalizare în primul rând prin amplificarea “creierului social”. Adică, a capacității de relaționare nonverbală și verbală cu semenii. Colaborarea în grup s-a dovedit a fi mai utilă evolutiv decât selectarea unor mijloace și mecanisme individuale perfecționate de apărare și de obținere a celor necesare.

Iar colaborarea în depindea în mod esențial de detectarea rapidă nonverbală a intențiilor și disponibilităților celorlalți pentru colaborare. În acest sens s-a dezvoltat capacitatea “mentalizării” – sau Theory of Mind, ToM – care constă în capacitatea de a intuit direct, perceptiv, intențiile celuilalt în situație. Adică : cum înțelege acesta situația, ce

intenționează să facă, ce atitudine are față de subiect; inclusiv, dacă se înșeală sau vrea să înșele.

Capacitatea de suspiciune e fundamentală, pentru a testa în permanență măsura în care te poți sprijini pe un altul pentru colaborarea într-o acțiune comună.

Suspiciunea operează de la început cu privirea, pentru a detecta și ghici intențiile celuilalt. Ea îl menține pe celălalt la o distanță psihică medie. Pornind de aici, se poate evolua spre inițierea și desfășurarea colaborării. Sau, spre îndepărtarea de celălalt. Precum și, în timp, spre adâncirea colaborării, în zone tot mai intime.

Pe lângă acest mecanism de relaționare, presupus a se fi dezvoltat progresiv de-a lungul întregii perioade de antropogeneză, în scurta perioadă de 10.000 de ani de când omul este sedentar și și-a organizat o viață în așezări comunitare, s-a organizat desigur și o relaționare a indivizilor cu centrul de putere. Cultura și civilizația, dezvoltând administrarea publică a vieții cetățenilor, a avut nevoie să asigure și stabilitatea puterii. Comportamentele neadecvate normei aveau nevoie de control, în vederea integrării.

Dar, mai ales războiul, avea nevoie de un control eficace a celor înregimentați. Și, de o bună cunoaștere a inamicului.

Așa a început să se dezvolte spionajul. Războiul e o invenție omenească. Animalele nu se omoară intraspecific și nu poartă războaie între ele. Nu există încă o explicație suficientă cum de a ajuns omul la crimă. Oricum, crima și războiul sunt definitorii pentru el – la fel ca rușinea – după alungarea sa din Rai. Pe pământ, primul episod omenesc important se petrece când Cain îl omoară pe Abel.

Ca să fii eficient în război, trebuie să îți cunoști bine dușmanul. Cât e de puternic, unde se află, ce mișcare vrea să facă. Pentru aceasta trebuie să

spionezi. Cu câte știi mai multe despre dușman, cu atât ai șanse mai mari de victorie.

Statele totalitare, care consideră că fiecare cetățean e un potențial sau real dușman al Statului și Conducătorului, au dezvoltat un sistem de supraveghere și spionare generală față de toți.

Aceasta e însă o poveste recentă.

Supravegherea, nu chiar sub forma spionajului dar totuși o supraveghere amplă, o dezvoltă și Dumnezeu iudeo creștin, care relevă omului rușinea și îl izgonește apoi din Rai. Între “toate calitățile” pe care el le posedă, este și cea de a fi a toate văzător și a toate știutor. Nu poți să te ascunzi de el niciunde. Desigur nu are mereu grija a tot ce face fiecare, deoarece trebuie să îi mărturisești păcatele; ocazie cu care ți le și conștientizezi. Dar ochiului său a toate văzător nu îi scapă nimic. Nu i te poți ascunde.

Această particularitate a Dumnezeului iudeo- creștin – neîmpărtășită de toți Dumnezeii – a stat și la baza dezvoltării specificului european a conștiinței. Și deci, și a psihologiei și psihopatologiei cu care ne confruntăm.

Civilizația Europei de după Renaștere a dezvoltat, în perioada modernității, o ordonare și supraveghere generală a cetățeanului. Aceasta e demonstrația pe care o face Foucault în cărțile sale, fie că discută despre psihiatrie, clinica medicală, închisori, învățământ sau politică. Supravegherea se bazează acum pe organizare și pe o putere centralizată. Ea s-a impus Europei în perioada monarhiilor luminate. Și de ea am avut parte, în continuare, în forme tot mai subtile. Ceea ce s-a petrecut în țările totalitare, nu a fost decât o caricatură a felului în care Europa și-a definit formele socio-politice specifice.

Pentru siguranța statului, cetățeanul trebuie supravegheat. Iar străinul ținut sub observație. Potențialii străini, trebuiesc spionați.

Spionajul era o veche ocupație, pe care au practicat-o toate culturile ce au avut o organizare statală stabilă și au purtat războaie. Serviciul de spionaj este totdeauna în serviciul unei puteri. El trebuie să afle cât mai multe lucruri despre alte persoane și despre diverse situații, motiv penru care se folosesc variate mijloace de obținere a informațiilor. Dacă coborâm până spre zilele noastre și avem în vedere experiențe milenare a acestor servicii, se pot diferenția două aspecte:

Pentru siguranța statului, cetățeanul trebuie supravegheat. Iar străinul ținut sub observație. Potențialii străini, trebuie spionați.

Spionajul era o veche ocupație, pe care au practicat-o toate culturile ce au avut o organizare statală stabilă și au purtat războaie. Serviciul de spionaj este totdeauna în serviciul unei puteri. El trebuie să afle cât mai multe lucruri despre alte persoane și despre diverse situații, motiv penru care se folosesc variate mijloace de obținere a informațiilor. Dacă coborâm până spre zilele noastre și avem în vedere experiențe milenare a acestor servicii, se pot diferenția două aspecte:

Pentru siguranța statului, cetățeanul trebuie supravegheat. Iar străinul ținut sub observație. Potențialii străini, trebuiesc spionați.

Spionajul era o veche ocupație, pe care au practicat-o toate culturile ce au avut o organizare statală stabilă și au purtat războaie. Serviciul de spionaj este totdeauna în serviciul unei puteri. El trebuie să afle cât mai multe lucruri despre alte persoane și despre diverse situații, motiv penru care se folosesc variate mijloace de obținere a informațiilor. Dacă coborâm până spre zilele noastre și avem în vedere experiențe milenare a acestor servicii, se pot diferenția două aspecte:

Informații observaționale, ce pot fi obținute fără abordarea directă a persoanei ;

Informații intime, care se cer obținute, evident, direct de la cel în cauză.

Informațiile de spionaj obținute prin observare și supraveghere recurg la tehnici precum : urmărirea, filarea obiectivului, plasarea de agenți în apropierea sa, utilizarea de informatori dintre persoanele ce-i sunt apropiate, vizite inopinate la domiciliu cu investigarea locuinței, supravegherea corespondenței și a convorbirilor telefonice, înregistrarea sa prin fotografiere, filmare (inclusiv de la distanță), scop cu care se utilizează microfoane, camere de luat vederi etc.

Deliranții paranoizi, includ în tema lor convingeri precum : urmărire pe stradă, vizite la domiciliu în absența lor cu cotrobăire prin sertare și dulapuri; substituirea persoanelor apropiate cu străini care-l supraveghează (sd.Capgras); ascultarea telefonului și violarea corespondenței; instalarea de microfoane și camere de luat vederi în locuință; supravegherea și înregistrarea sa prin televizor, internet ș.a.m.d. Oricum, deliranții țin pasul cu evoluția tehnologiei.

Deliranții paranoizi, includ în tema lor convingeri precum : urmărire pe stradă, vizite la domiciliu în absența lor cu cotrobăire prin sertare și dulapuri; substituirea persoanelor apropiate cu străini care-l supraveghează (sd.Capgras); ascultarea telefonului și violarea corespondenței; instalarea de microfoane și camere de luat vederi în locuință; supravegherea și înregistrarea sa prin televizor, internet ș.a.m.d. Oricum, deliranții țin pasul cu evoluția tehnologiei.

Cea de a doua tehnică utilizată în spionaj – dar și în investigația judiciară – este obținerea informației directe de la persoana avută în vedere.

Pentru aceasta se procedează la: - purtarea de conversații;- luarea unui interogatoriu;- interogare în condiții de amenințare și șantaj;- prin tortură, prin smulgerea secretelor intime.

Secretele intime sunt cele pe care subiectul nu le dezvăluie public, nici măcar cunoștințelor. Uneori ele sunt cunoscute de câteva persoane cu care el

se află în situație specială. În normalitate, subiectul poate controla zona sa de intimitate. Adică ce și cum să spună în public; și ce să nu spună deloc sau doar voalat.

Metodele de anchetă ale spionajului sau justiției, pot determina divulgarea acestor secrete.

Prin aceste mijloace subiectul poate fi determinat să facă o serie de acțiuni, la ordinul și sub dirijarea celor care-i comandă. Pe care nu le-ar fi făcut din proprie inițiativă. Și pe care nici în aceste împrejurări nu le face cu asentimentul său (el mai ajunge să facă astfel de acte sub hipnoză).

Delirantul paranoid schizomorf trăiește sentimentul cunoașterii intimității sale psihice de către alții. Aceștia îi cunosc gândurile și le supraveghează, chiar le influențează. Alții pot modifica gândurile sale, îi pot retrage sau insera gânduri care nu sunt ale lui. Ei pot interveni și în deciziile sale; îi pot impune și dirija comportamentul.

Dar, în cazul delirului paranoid apar și unele fenomene care nu sunt prezente la cel căruia i s-au smuls secrete sub tortură. El poate avea impresia că își aude propriile gânduri, că acestea se repetă ca un ecou, că aude pe alții comentând ceea ce el gândește și face, la fel cum îl comentează și valoric. Aceste elemente de dedublare a intimității exprimă pierderea patologică a coerenței psihismului.

De fapt, persoana conștientă are și alte motive de a bănuși că intimitatea sa poate fi cunoscută. Pe de o parte, ochiul lui Dumnezeu ajunge oriunde. Pe de altă parte, fiecare om crește în intimitatea totală cu mama și cu părinții săi.

Analogia ce s-a făcut între supravegherea socială și polițienească, spionaj și sentimentul delirant de supraveghere și cunoaștere a intimității, se cere privit și în perspectiva firescului dezvoltării psihice ontogenetice a fiecărui om.

Evoluția spre antropogeneză a realizat o creștere exponențială a creierului ca centru de prelucrare a informațiilor și de coordonare a comportamentului. Iar

ca o consecință, la o naștere prematură. Antropologii argumentează că, de la o anumită dimensiune încolo, capul nu mai poate trece, la naștere, printre oasele bazinului femeii. Soluția a fost nașterea prematură și continuarea dezvoltării creierului postnatal, sub permanenta îngrijire maternă. Faptul conduce la o relație cu psihismul conștient al mamei, în însăși perioada formării structurilor psihologice de bază. Acestea se constituie impregnate de acest psihism. Conviețuirea intimă din primii ani face ca sentimentul cunoașterii intimității și al impunerii deciziilor din partea părinților să fie firesc pentru oricine. Dar, el rămâne într-o zonă preconștientă.

În condițiile psihopatologice ale delirului paranoid, un aspect firesc și natural, care e implicat în structura psihismului conștient dar în zona neconștientă a acestuia – adică supravegherea și dirijarea continuă din partea altcuiva – se dezimplică, devine conștient și apare în prim planul conștiinței. El se articulează însă, deja în normalitate, cu preconștiința controlului și dirijării sociale. Și încă, se corelează cu preconștiința probabilității de cunoaștere și control a intimității, de către ființele supranaturale. Forțe, care se distribuie și ele ierarhic, de la Dumnezeu la toate știutor și puternic, până la forțele manipulate de magie.

În concluzie : psihopatologia nu ne aduce nimic nou. Ea însă ne dezvăluie ceea ce zace, implicit, în străfundurile conștiinței. Aspecte constitutive ale psihismului uman, pe care în mod natural nu le sesizăm deoarece ele sunt periferice; și rolul lor este doar de a fi la dispoziția noastră, pentru rarele eventualități în care ne confruntăm cu probleme speciale.

Dacă suspiciunea e o funcție de suprafață, ce funcționează permanent dar moderat, ca un instrument de lucru bine rodat, supravegherea și cunoașterea intimității noastre psihice – de către cei mai mult sau mai puțin apropiați, de străini, de forțele statului – e o funcție preconștientă pe care nu o utilizăm decât rar. Adică atunci când realmente sunt indicii că așa ceva e pe cale să se întâmple.

Psihopatologia, ca experiment natural, ne permite să vedem mai clar infrastructura conștiinței.

Lecția pe care ne-o mai dă analiza paranoidiei se referă la faptul că ceea ce putem constata în constituția psihismului unei persoane individuale, face parte dintr-un complex de manifestări fenomenale, ce se desfășoară în ansamblul socio-culturii. Nimic din ceea ce găsim în psihismul nostru nu lipsește din zona de manifestare supraindividuală – deci supraconștiință – a umanității culturale.

Umanul nu se reduce la psihismul individual, chiar dacă vorbim uneori despre persoana conștientă ca reprezentând esența omenescului. Umanul se dimensionează în egală măsură și prin cultura bine structurată a societăților.

Doar privind acest ansamblu împreună, putem începe să căutăm structura “memelor”, ca echivalent în aria umanului a ceea ce sunt genele în biologie.

Și, nu trebuie niciodată uitat că umanitatea, ajunsă în ultimele ei faze ale evoluției, adică în ultimii cinci, zece mii de ani, se polarizează într-o zonă intimă și una publică, care ne mediază accesul la transcendența înțeleasă ca ființă.